

A színház a társadalom tükre

Gondolatok közízlésünkről két színházi előadás ürügyén - a harmadik színjátékot maga az élet produkálta: a 60. Magyararkanizsai Írótabort

Korunkban a szellemi igénytelenség egyre fokozódik, amibe súlyosan belejátszik az újjazdag réteg. Mert pénzük ugyan van, de műveltségük nemigen, s így környezetüket telerakják hivalkodó giccsel, ami követendő példát jelent az egyszerű halandó számára - boldogan utánozzák. Jól ráérezett a korszellemre a temerini TAKT, amikor a giccset vette célba a Hevér-tanyán.

Valamikor az arisztokrácia oly módon támogatta a zenészeket, hogy meghívta őket házi muzsikálásra, a festőket palotáik vagy a templomok falainak díszítésére, színdarabokat írtattak, s el is játszották őket.

Napjainkban viszont a bárdolatlansággal, ízlésficamokkal párhuzamosan és egymást kiegészítve jelen van az erkölcsi posvány. Ezt a „lezserséget” legsikeresebben a közösség vezető rétege generálja. Akik a világ legtermészetesebb dolgának tartják, hogy lopnak, csalnak, hazudnak. Ha valaki vagy valakik megpróbálnak tiltakozni, a saját képükre igyekeznek átváltoztatni őket, koholt vádak alapján. Erre példa az a vitasorozat, amely nemrégiben a Magyar Szó hasábjain rajtolt, a Héttvégében. A jámbor olvasó pedig vagy rájön a turpisságra, vagy nem.

Az idei nyár két színházi előadása, más-más formában, de jól jelzi a fent elmondottakat.

Alföldi Róbert, a magyarországi színházi élet fenegyereke, furcsamód egy operett megrendezésére szánta el magát. Merész és egyúttal ravasz lépés. Nyilván tudja, hogy évtizedek óta ez a műfaj a nagyközönség kedvence. Szórakoztató: festett égbolt, sok muzsikával, tánccal és dallal, búfelejtő elringatózás, rózsaszín felhőben. Nos, Szirmai Albert Mágán Miskája kicsit más. Gábor Andor versei, Bakonyi Károly szövegei, Békeffy István és Kaszó Elek átdolgozásában eleve többet ígér. Az eredeti témát, a korabeli magyar arisztokrácia kifigurázását 2012-ben Vörös Róbert adaptálta színpadra.

Akik kicsit is ismerjük Alföldi Róbert tevékenységét a Nemzeti Színház élén, joggal gondolhatjuk, hogy a klasszikusok féktelen „korszerűsítésével” nem odavaló. De a Mágán Miska esetében azt várhattuk (akik kinőttünk az operettből), hogy egy fergeteges paródiát látunk az idei Szegedi Szabadtéri Játékokon.

Hát nem egészen ez történt. Kompromisszumot kötött: mindkét rétegnek meg akarta adni, amit kívánt. Hatalmas élő zenekar, rengeteg beöltöztetett statiszta - mindez a hagyományos operett kellékei. Mintha az egész első felvonás csalétek lett volna. Megismerkedhettünk Korláth gróf modoros, nevetséges figurájával és örökké ájuldozó nejével, meg a szabad szájú és szabados erkölcsű nagymamával, aki ráadásul kleptománias; romantikus leánykájukkal, szívyszerelmével, a fiatal mérnökkel és Fixi meg Mixi gróffal, a két tökkelütött nemessel - ám a történet főszereplői Marcsa, a szolgálólány, valamint a szeretője, Miska, a lovászegény.

Ily módon felvázolódott az alaphelyzet, az operettkedvelők öröme. Na de mielőtt teljesen elbágyadtunk volna, jött a második felvonás. És itt már felismerhető volt Alföldi Róbert kajánkodása.

A nagymama egyre nagyszájúbb és egyre pajzánabb (Molnár Piroska kitűnő alakítása), s a többi szereplő körül is mintha minden felfokozódott volna. Marcsa beöltözik kisasszonynak (Radnay Csilla), mindenki a lábánál hever, a főszereplő Miska (Stohl András) a mérnök rábeszélésére átvedlik gróffá, s az úri társaság egymást tiporva keresi a kegyeit. Lehullt az álságos lepel, s végül mindannyian jót szórakoztunk. A hatalmasságok, az elit neveltségessé vált.

Állítólag ez volt az idei Szegedi Szabadtéri Játékok legjobb előadása. Igaz, hogy áthallásos, de jellemző a mai Magyarországra, hogy az időszzerű fonáságok megírására nem volt vállalkozó tollforgató.

A Tanyaszínház vállalta, pontosan ezt vállalta föl: tükröt tartott elének, vagyis inkább azokról a körülményekről szolt, amelyek között élünk. „Benne vagyunk a szarban!” - ezt kántálják a fiatal színészek - és milyen igazuk van. Csak a divatos „pozitív gondolkodás” hívei tesznek úgy, mintha semmit sem vennének észre, még akkor sem, ha az ő fejükre is tojnak. A családban odafigyelünk-e egymásra? Nem igazán. A fiú folyton hajtogatja, hogy ő elmegy innen, de anyja, apja csak saját magával van elfoglalva. Aztán nagyon csodálkoznak, amikor hült helyét találják. És külföldön mi vár ránk, a földi paradicsom? Dehogy. Ott is jól fejbe vernek bennünket. Farkastörvények uralkodnak.

Tehát a Tanyaszínház idei produkcióját, a Mérföldkő című előadást senki sem vádolhatja azzal, hogy céltalanul ugra-bugráltak benne a színészpálánták. A trágár szavaknak is megvolt a miértjük. A szerző, Gyarmati Kata dramaturg nagyon jól tudja, miben élünk, és azt is, hogy a színház jó szelepe lehet a ránk nehezedő bajoknak. A Mérföldkő megoldást is javasol. A legkézenfekvőbb első lépés: törjük össze az okostelefonjainkat, s inkább beszéljünk, barátokozunk egymással! Az ötleten fellelkesedve odafordultam a mellettem ülő tinilányhoz, aki egész idő alatt a kütyüjét leste, jött-e már sms. Mondom neki mosolyogva: törjük össze! Egy megdöbbenő, kifejezéstelen lárvaarc meredt rám és a fogai közül sziszegte: Nézze az előadást!

Puskás Zoltán rendezte színpadra a szöveget, értő partnere volt Gyarmati Katának. A fiatal lányok-fiúk pedig erőteljesen, fegyelmetlenül játszottak, azzal a szándékkal, hogy mindennapi letargiájukból felébredszék a szépszámú közönységet a Tisza-part delejes égboltja alatt.

Már a kezdet kezdetén, Soltis Lajos idejében, a vendégdívogató ekhós szamaras kordé korában megszerettem a Tanyaszínházat. A kameránkkal követtük őket a vajdasági tanyavilágba. Az évek folyamán sok mindenfélét bemutattak - az idei Mérföldkőről joggal állíthatjuk, hogy kiváló volt, mert rólunk szolt. A szemforgató, fanyalgó kispolgároknak csak annyit mondhatok, próbálják az agyukba vésni, hogy a nem öncélú durvaságnak, a káromkodásnak is helye van a színpadon, ha nem pusztán magamutogatás. Ki az, aki szorongatott helyzetben, dühében nem mond egy cifrát?

Nagyon jó szelep, kiereszti a gőzt. A gyakorlat azt mutatja, hogy az jár jól, aki önmagának meg másoknak is hazudik. Mi meg tehetetlenségünkben csak káromkodhatunk. Mint a tanyaszínházások.

A közfelfogás és a közmérce megváltoztatására csak egyetlen mód van. A liberális gondolkodás már világszerte csődöt mondott, valójában ez a felfogás okozta a gazdasági, erkölcsi és szellemi világválságot. Elhitették, hogy nincs fehér és fekete, nincs jó és rossz, minden relatív. Fő a haszon, a gyors profit minden téren; termelés helyett a pénzügyi spekulációk, mások kihasználása. Ezt az esztelen kizsákmányolást már a Földgolyó sem bírja sokáig. Újra csak az értelmiségnek, az egyházaknak, a kultúrának (benne a színháznak is) lesz az a dolga, hogy felmutassa, mi az érték és mi nem az. Hogy az ember újra támaszt leljen a tisztességben, a valós értékekre tudjon támaszkodni, alkotó kreativitással. Családban, iskolában, társadalomban egyaránt. Így megerősödve ki tudnánk nevetni a hatalom cinikus urait. Mint ahogy a Mágán Miska meg a Tanyaszínház is tette a nyáron. Ne felejtsük el: a nevetés a legjobb fegyver!

A harmadik, meglehetősen váratlan színjáték nemrég, szeptember elején zajlott a „való világban” 60. Magyarokanizsai Írótábor cím alatt. Ez olyan dramaturgia szerint történt, ami nem egy író tollából származott, hanem az aktuális politikum rendezte, határtalan önteltségében. Először is a szervezőbizottságból kiiktattak mindenkit, aki nem felel meg. Többek között Tari Istvánt (VMDK), és Dudás Károlyt, aki hirtelen kegyvesztett lett, néhány pozíciójától megfosztották, pedig volt neki elég mint VMSZ-esnek. Idézek Isten hozzád, Magyarokanizsai Írótábor című írásából, amely a Magyar Szóban jelent meg. (2012. szeptember 1.) „A leváltásunkról senki sem értesített. Nem úgy, mint a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet (amelynek alapköveit az alapító VMMSZ elnökeként annak idején szerénységem rakta le) igazgatóbizottságából való kiebrudalásunkkor, amikor erről annak rendje és módja szerint pecsétes értesítést kaptunk az MNT-től. ... Isten hozzád hát, Magyarokanizsai Írótábor! Találkozunk talán egyszer még, egy emberségesebb, méltányosabb, kevésbé akarnoki korban, ott a Tisza-parti szelíd őszelőben.”

Magyarkanizsa polgármestere először nem akart nyilatkozni, aztán azt mondta: ez mindig így volt, évente választottak új szervezőbizottságot! Márpedig minden kanizsai, és főleg azok, akik ügködtek az írótábor körül, tudják, hogy ez nem felel meg a valóságnak.

Nos, a teljesen új garnitúra, Bányai János elnökletével, sutba dobta a hat évtized hagyományait. A Balkán vendéglő teraszán lecövekeltek, ott egy hosszú asztalnál „szemtől szemben” mikrofonba mondták a magukét, vég nélkül. Az írók és a kiadók. Jutottak-e valamire? Ez a mai napig nem derült ki.

Arra nagyon vigyáztak, hogy a fennkölt tereferéhez a pór nép ne férközzön hozzá. Az eredeti Szemtől szemben elmaradt, amikor is egy kisutcában az írók felolvastak műveikből, az asszonyok pedig kaláccsal kínálták őket. És a városháza dísztermében megtartott író-olvasó találkozó is ködbe veszett. A széksorok ilyenkor megteltek a kisváros irodalomkedvelőivel, s úgy érezhették, közülük van az írótáborhoz és az irodalomhoz, meg az írókhoz.

Még tavaly is a szokásos tematikus tanácskozással zárult az írótábor, amelyen bárki részt vehetett.

Nem tudni, az idei elzárkózásnak az elitizmus-e az oka: a Magyar Tanszék professzorainak megcsontosodott magatartása, amely szerint csak a hasonló a hasonlóval áll szóba.

Viszont a zárónapon ellátogattak a piacra, ott álldogáltak egy csoportban. Meg lehetett őket bámulni...

Tanácskozásra bárhol össze lehet jönni! Ehhez nem kell a Magyarkanizsai Írótábor. Igaz, a Tisza pártatlanul és nagylelkűen lehel simogató illatát, bárkinek.

Magyarkanizsa lakossága nem ezt szokta meg, nem ezt várta és nem ezt érdemli.

Ha lehet, még nagyobb baj, hogy a sajtó kiküldött munkatársai meg sem írhatták, amit láttak. Bányai Jánost, a szervezőbizottság elnökét viszont szabad volt idézni: „... a találkozón nemcsak az írók egymás közötti találkozását kell érteni, hanem a várossal, a városlakókkal, a Tiszával, felnőttekkel és gyerekekkel való találkozásokat is. Ez azt jelenti, hogy az írótábor már kezdetében nyitott volt mind a világ, mind az ország, mind a helyszín felé, és ezt a nyitottságot mindmáig megőrizte.”

Mindmáig.

Dudás Károlynak az írótábortól búcsúzó levélét még leközlötték, de Tari Istvánét, aki évekig a művészeti vezetője volt, már nem. A Pannon TV kamerája állítólag itt látta Dudást is, meg Tarit is! Ha ők mondják, biztosan igaz. Mert ne a szemednek higgy, hanem annak, amit a magyar uralkodó garnitúrát kiszolgáló média állít. De sajnós, az az igazság, hogy még a szellemükkel sem találkoztunk.

Végül is a Balkán teraszon Major Nándor mondta ki a valóságot, mert amikor rákerült a sor, kezébe nyomták a mikrofont, ő pedig nemes egyszerűséggel kijelentette: „Nincs mondanivalóm!”

